

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך לח, תשמ"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

תוספת מלים*

(סיום)**

ר ב ב , נ ר ב ו — היו רבים.
"מֵאלֶה קִינִי קְהָלִים נִקְרְאוּ / מֵאלֶה רִבּוֹת רַבִּים נִרְבְּבוּ"
("פיוטי יניי", תר"ץ, עמ' ח).

ר ב ה — מתרבה.
"לֹא דָם רָבָה עַל מַיִם, וְלֹא מַיִם עַל דָּם" (שם, עמ' ק"נ).

ר ב מ ג ו ר — פחד רב.
"לֹא חָשׂוּ בּוֹ יוֹם רִבְמָגוֹר" (אורי צבי גרינברג, רחובות
הנהר, תשי"ג, עמ' קמ"ח).

ר ג ב , ר ג ב — נעשה לרגבים.

* ראה הערה ב"לשוננו לעם", ה'תשמ"ו, ל"ז, ח', עמ' 225.
** לפני שנמסר חלק זה לפרסום, הגיעתנו השמועה המצערת על
פטירתו של המחבר. הוא נפטר לבית עולמו ביום ה' בתמוז ה'תשמ"ז, זקן
ושבע־ימים. רב־פעלים היה עד יום מותו.
זכרו לברכה.

"עַד אֲשֶׁר גּוֹף אַחֲרוֹן לְרַגְבִּי אֲדַמָּה יִרְגֵּב" (אורי צבי גרינברג, "לוח הארץ", תשי"ח, עמ' יב).

הַרְגִּיב — עֲשֵׂה רַגְבִּים.
"יִוָּגֵב אֶת שִׁדְהוֹ מְרַגֵּיב" (חיים חמיאל, "בנופי היום",
מחברות לספרות, תל-אביב 1966, עמ' 44).

רְהִיּוֹן — פַּחַד.
"זֹוֹחִלִים כָּל פָּנִים וְקוֹדְרִים מִפְּחַדַת רְהִיּוֹן דִּינִים" (יוסף
מרקוס, גנזי שירה ופיוט, ניו-יורק תרצ"ג, עמ' 95).

רְוִי — טל, מן רוה.
"רְוִי לִילָה טָרָם נָמַס" (י"ל ביאלר, אשדות ימים, ירושלים
תשי"ז, עמ' 219).

רֹוֶק, מְרַנֵּק — רִיק, פְּנוּי.
"עֵיף וּמְרַנֵּק מִחֶפֶה הַשְּׁלָחַן" (שמשון מלצר, בשבעה
מיתרים, תל-אביב תרצ"ט, עמ' 10).

רְוִז — לחש סוד. מן רוז, כמו פז — פוז.
"וּאֹרְלוֹגִין עֵתִיק יוֹמִין רְוִז פְּלֶאֲי־רִין" (י"ל ביאלר, שם,
עמ' 97).

רָטָה, רְטוֹת — רפא.

"כִּי נָחַם צִיּוֹן רְטוֹת סוּפַת דָּוִד" (הקלירי, "סיני" ס"ב, חוב' א—ב, תשכ"ח, עמ' ל"ד).

אבן-שושן הביא במשמעות זו פועל בבניין הפעיל.

רְטִישָׁה — פציעה.

"וְאֵת הָרְטִישוֹת בְּבִשְׁרָם מִיַּד גֹּי מְסַרְקָתָם" (אורי צבי גרינברג, רחובות הנהר, עמ' רכ"ד).

רְמֻזוֹת — דברים שברמז.

"בְּלֶחֶם הָרְמֻזוֹת וְעוֹמֶק הַמְשָׁמְעוֹת" (מנחם חיפולוב, "מבוע", חוב' ד', תשי"ד, עמ' 378).

רסס, נפעל.

"ודמם קדש נאדרי אש, עלי מזבחי נרסס" (י"ל ביאלר, אשדות ימים, עמ' 239).

רַעַן — רעננות.

"יִגְמַע רַעַן מָטָר וּמָגֵד טַל" (י"ל ביאלר, שם, עמ' 58).

רְפָרְפוֹת — חוסר ודאות.

"אם מותר לדון בענינים אלה מתוך רפרפנות כזאת" (יחזקאל קויפמן, "מכבשונה של היצירה המקראית", עמ' 281).

רְצִיף — רציפות, רִצְפָּה.

"קם דור חדש ברציף הימים" (י"ל ביאלר, שם, עמ' 170).

ר צ ף — הדליק, מן רצפה = גחלת.
"רצף עלוקה בתימורה" (*JQR* ס"ח, III, עמ' 432).

ר ק ק ן, איש מרפה לרוק.
"את אַנטימכוס הַרְקָקֶן" (זילברשלג, תרגום אריסטופנס,
תשכ"ז, עמ' 68).

ש א ב — מים.
"כְּשֶׁעִירִים יָרָם שְׁאֲכִיָּה" (קליר, "תרביץ", שנה י"ד, חוב'
א', עמ' 61).

ש א ן — שאון.
"לְשֹׁאֵן שְׁאֵן רִגְשָׁם וּמִלְפָּנִים וְלַחֲצוֹן, רוּחַ בְּתוֹךְ רוּחַ"
(רס"ג, "אורלוגין", חוב' 8, עמ' 201).
זולאי מעיר: "פנר" רומז להמולת רגשת חיות המרפבה" (האספולה
הפייטנית של רב סעדיה גאון, תשכ"ד, קל"ב).

ש ב ב, נ ש ב ב — היה שובב.
"נְחוּשָׁה מְצַחֲנוּ נְשָׁבֵב" (סליחה מיוחסת לרס"ג, "תרביץ",
שנה כ"ג, ספר ב', תשי"ב, עמ' 115).

ש ב ל , ש ב ל — מלא שיבולים.
"נחו שדות ששבלו" (יעקב פיכמן, "הארץ", 7 באפריל
1950).

ש ב ץ — כתב משבצות.
"צל גדות ים התלמוד מדולי פנינו תשבצו משבצת" (י"ל
ביאלר, "סיני", ל"ד, עמ' שנב).

נ ש ב ץ — נאחז שבץ.
"הוא מת, פי נשפץ מגדוף וחרון" (חיים חמיאל, "בנופי
היום", תשכ"ז, עמ' 149).

שׁי, (ש"ת) — של שה, מטבע השה.
"והריח החם השיי" (אורי צבי גרינברג, "לוח הארץ",
תשי"ח, עמ' לא).

שׁי ש — שמחה, ע"ד גיל — גילה.
"פלי קרן של שיש" (משה פיינשטיין, "הדואר", גל' ל"ח,
תשי"ז).

ש כ ב ו ב — חלוקה לשכבות, עריכה בשכבות.
"בזמן שחלו התמורות האלה במדינות הצפון ושינו את
שיכבוך הסוציאלי" (ל' שפאל, "הדואר", גל' י"ב, תשכ"א,
עמ' 191).

שְׂכִירָה — שכירות.

"וכל שכירת שמירתו לך נתתי" (במדבר רבה, פט"ו, ס' כה).

אבינרי מציין בתור חידוש רש"י ("גנוים מגולים").

שָׁלַג — ירד שלג.

"ובשלג שלג פָּר" (אורי צבי גרינברג, "רחובות הנהר", תשי"ז, עמ' פד).

שָׁלַחָה — שלהבת.

"והאֵהָבָה כָּאֵחַ בְּרִשְׁפֵי שְׁלֵחָה" (פיוטים עתיקים, "סיני", כרך נ', עמ' חי"ט, ש' 81).

אבן-שושן מביא שלהבה משל ברנר ושמעוני החדשים.

שָׁלַח — שְׁלָחָה.

"צֵא [מ]שָׁמָה לְשָׁלִיחוֹה" (פיוטי ינאי, עמ' ה, שורה פ').

שָׁלַשְׁצֵד — שם לקצב 3/4 בריקוד.

"לְקָצֵב שְׁלִשְׁצֵד בְּמַתַּח הַמַּעֲגָל" (י"ל ביאלר, שם, עמ' 107).

שְׁמַנְתִּים — שמונה פעמים, ע"ד ארבעתים.

"נִרְמְסוּ וְנִצְחָנוּ שְׁמַנְתִּים" (זילברשלג, תרגום "פרשים" לאריסטופנס, עמ' 10).

שְׁנוּנָה — פִּינוּי לַחֲרֵב.
 "נִישָׁאָג שׁוּדָד נִישְׁלוֹף שְׁנוּנָה" (פִּיוּטֵי יֵנִי, עִמ' שִׁפְט, ש'
 ה).
 מן "חֲרֵב שְׁנוּנָה" שִׁבְמִדְרֵשׁ.

שְׁפָעוֹן — שִׁפְעָה רַב.
 "בָּאוּ עָלַי שְׁטָפוֹן / שְׁפָעוֹן / נָרַב שְׁצָפוֹן" (א"צ הַלּוּי,
 מִהַשִּׁירָה הָאִידִית בְּאַמְרִיקָה, סֵפֶר "הַדּוֹאֵר", תִּשְׁי"ז, עִמ'
 203).

שְׁקִיטָה — שְׁלָה.
 "שֶׁהוּא אַחֲרֵי שְׁקִיטָתוֹ מִחוּרְבֵּן הַבַּיִת" (אִיגְרַת ר' שְׁרִירָא
 גֶּאוֹן, מִהַדוּרֶת לוּיִן, נוֹסַח סִפְרָדִי, עִמ' 21).
 אֲבֵן-שׁוֹשֵׁן מִצִּטָּט מִשְׁל יֵנִי.

שְׁקִיּוֹן — מִשְׁקָה.
 "בְּכֹסוֹת אֲרָבָעָה... שְׁקִיּוֹן" (קִלִּיר [?], "סִינִי", ס"ב, א—ב,
 שְׁנָה ל"ב, תִּשְׁכ"ח, עִמ' לֵד).

שְׁרָד, נְשָׁרָד — נִשְׁאָר, נֹתֵר.
 "מִשְׁשִׁתִּי כָּל אֲבָן, כָּל מִשְׁקוֹף נְשָׁרָד" (י"ל בִּיאַלֶּר, שֵׁם,
 עִמ' 95).

שְׁרוּג — עוֹל שֶׁנִּשְׁתַּרְג, עִפּ"י "נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי בִידּוֹ,
 נִשְׁתַּרְגּוּ עָלָיו עַל צוּאֲרֵי" (אִיכָה, א, יֵד).

"רצוד שרוג צנאָרם" (ר' שמואל השלישי, "אורלוגין" 8, עמ' 200).

אבן-שושן מביא במשמעויות אחרות.

ש ת ה — הַשְׁתָּה (הפעיל).

"אמור מעתה: מאכיל ומשתה" (קידושין ל"א).

בן-יהודה מביא מתפילת גשם לקליר.

ת א נ ן — בַּעַל תְּאֻנָּה.

"כַּעֲכָבְרִי שְׂדֵה תְּאֻנִּים תָּמִיד" (זילברשלג, תרגום

"אכרניים" לאריסטופנס, עמ' 44).

ת א ם , ת א ם — תיאום.

"זוהר עד פִּסְיו מַנְעַת כְּתוּנָת / לְגִינֵי לְתֵאֵם נִתְנָת" (פיוטי

יניי עמ' שפא; שם, עמ' שפה, יש גם תואם במשמעות זו).

ת כ נ ו ת — תבנית.

"ולתאר דמות תבניתו לְאִמָּה" (אורי צבי גרינפרג,

"רחובות הנהר", עמ' קסד).

ת ב ו ם — הרוג.

"תבוסים וְלֹא הִטִּיפוּ דָם" (פיוטי יניי, עמ' רכה).

ת ה ם — ירד לתהום.

"עז ותעצמות — סנורים לפעל אָנוּש נוסק ותוהם" (א"צ

הלוי, "גליונות", כרך ל"א, חוב' ח-י, תשי"ד, עמ' 108).

ת ה ו ם .

"ידלו הרבה זכירות תהומות" (שם, עמ' 200).

"את ראשונה בנשי חיי תהומי יגון" (ש' הלקין,
"מאזנים", כרך ב', עמ' 286).

ה ת ה י ם

"ההמזין שחקים וימתחם / והתהים ארצות ויטחם"
(רס"ג, "אשא משלי").

ת ו ח ל — מייחל, מן תוחלת.

"תוחלך מען / בירצותך מען" (פיוטי ינני, שכ"ז).

ת ו ר ו ת י ם — שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבע"פ.

"ובידוע כי עסקך מרובים בהגיון תורותים" (גנוי שכטר,

ספר ג', עמ' 11).

ת ז ה ר ה — זוהר.

"כתזזרה בלב ימים, כאות מראש ספינה" (י"ל ביאלר,

שם, עמ' 25).

ת ז ה ר ת — זוהר.

"לקול התור, תזזרת אפקים" (שם, עמ' 215).

תָּזוּת — שיגעון(?)

"ענין המגבת החוזרת ונופלת יש בו משום אתחלתא דאתחלתא של תופעת התזזות" (א' צייטלין, "המציאות האחרת", עמ' 110).

תַּחֲב — דבר שנתחב.

"לְתַחֲבֹב תַּחֲבֵּי שְׁתֵּי עֲשָׂרָה רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ" (רס"ג, עמ' 201).

זולאי מפרש: "מדבר בגבורות הבורא הנעשות באמצעות הרוח... עניין שתיים עשרה הרוחות' מבואר בפירוש רס"ג לספר יצירה" ("אורלוגין", חוב' 8, עמ' 202).

תַּחֲוֶה — מהירות, מן חוש.

"מן חש תחווה, כמו שנאמר: "ימהר יחישה מעשהו" (יש' ה, יט). (מנחם בר חלב, ספר היובל לסוקולוב, תרס"ד, עמ' 431).

תַּחֲזִית — מראה.

"והן מטעם התחזית שניתנה לו" (ש' קרויס, "קורות בתי התפילה בישראל", עמ' 307).

תָּלַם — עשה תלמים.

"אֲרִים שִׁיר תִּקְשֹׁר בְּעִבּוֹת שָׁכַל / עָלִי תִלְמִי שִׁדָּה עֲטוֹן אֲשֹׁר תִּלְמָתְךָ" (שלמה בן משולם דאפיירה, יו"ל ע"י ש' ברנשטיין, ח"א, חש"ג, עמ' 28).

בן־יהודה מביא פועל זה בפיעל; במילון אבן־שושן נמצא בניין קל מסופרים מאוחרים.

תְּמַלִּיחַ — מי מלח ושמן זית, שנטבלו בהם דגים.
"אַחֲדִים בּוֹחֵשִׁים תְּמַלִּיחַ" (זילברשלג, תרגום
"אכרניים" לאריסטופנס, עמ' 46).
בפיוט יש במשמעות מליחות (ב"י ע' תמלוחית).

תַּמְרֵי הַתְּמָר, הַתְּמָר — החליף, מן תמורה.
"טוֹבָה בְּרָעָה לֹא מוֹתְמָרָת" (פיוטי ינאי, עמ' קיג).

תָּנַב — תנובה.
"תָּנַב מִפֶּצֶח שִׁירָה נִבְיָע" (י' מרקוס, גנזי שירה ופיוט,
תרצ"ג, עמ' 95).

תַּסְחָרַת — עשיית מסחר.
"גלי התסחרות והתעשייה" (אליעזר ד' פרידלנד, שירה
ואמונה, "הדואר", כ' כסלו, תשי"ח, עמ' 119).

תַּעֲבִיר — קומוניקציה.
"לשוב ולהיות אמצעי של תעביר בין אדם לחברו" (שלמה
מורג, "לשוננו לעם", מחזור י', קונטרס ג', שבט תשי"ט, עמ'
72).

תְּעוּדָה — תעודה.

"חֶשׁ מִסַּת תְּעוּדֵיךְ" ("פיוטים ופייטנים", מהדורת ש' ברנשטיין, ירושלים תש"ג, עמ' 95).

תַּעֲצָמָה — תעצומה.

"לְהַאֲצִיל עָלָיו מַצֵּל־אֵל וְתַעֲצָמָה" (י"ל ביאלר, שם, עמ' 226).

תַּפְּרָה, הֶתֶּפֶר — הוכן.

"וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר לְמוֹקֵשׁ הֶתֶפֶר" (שלמה סולימן, "הארץ", 23.5.58).

לפי הערת המהדיר א"מ הברמן שם, חי פייטן זה לפני המאה הי"א.

תַּפְּרִיחָה — פריחה.

"סוּד לִילָךְ בְּתַפְרִיחָה" (אורי צבי גרינברג, "רחובות הנהר", עמ' מט).

תַּקְצִיר — קיצור.

"לבל ידין אותי לכף חובה, יען לא עשיתי שום תקציר" (מכתב מאת עובדיה בר' יוסף מזרחי משנת תקמ"א (?), "סיני", שנה י"ד, חוב' א-ב, עמ' צד).

תַּרְפִּיז — תמצית.

"הפסוק הזה הוא תרפיז עצום של מרץ" (אברהם קריב, שבעת עמודי התנ"ך, תשכ"ח, עמ' 132).

תָּרַן — הרים, מן תורן.
 "בָּרַן נִתְּרַן רָאשֵׁינוּ בְּסֶעַר הַבְּלִימָה" (א"צ הלוי, "בצרון",
 שנה י"ב, חשי"א, עמ' 93).

תְּשִׁלְטָה — ממשלה, שליטה.
 "שׁוֹבָה וְהַחֲזִיר תְּשִׁלְטָה לְהַפְּיֵץ וְחֲזִיר" (מיוחס לרס"ג,
 "מלילה", מנצ'סטר תש"י, עמ' 176).
 "הַפְּיֵץ וְחֲזִיר, שְׁנֵי מִשְׁמְרוֹת כְּהוֹנָה (דהי"א כד, טו), ר"ל הַחֲזֹר עֲבוֹדָת
 בִּיהֶמ"ק לְיוֹשְׁנָה" (מ' זולאי, האסכולה הפייטנית של רס"ג, ירושלים תשכ"ד,
 עמ' קנג).